

Łukasz Burkiewicz, *Na styku chrześcijaństwa i islamu. Krucjaty i Cypr w latach 1191–1291*, Historia Iagellonica, Kraków 2008, ss. 166, il. 8

Łukasz Burkiewicz jest mediewistą, doktorantem na Wydziale Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jego praca została poświęcona łacińskiemu Królestwu Cypru, które powstało na wyspie w okresie wypraw krzyżowych i odegrało w nich ważną rolę. We wstępie Autor stwierdza, że średniowieczne dzieje tego niewielkiego państwa to najciekawszy okres jego historii, ponieważ wiązały się z Cyprzem najważniejsze wydarzenia wschodniej części basenu Morza Śródziemnego. Krzyżowały się tam szlaki handlowe biegnące z zachodu na wschód i z północy na południe, a przez 380 lat, od podboju wyspy przez Ryszarda Lwie Serce w 1191 roku, aż do upadku Famagusty pod naporem Turków w 1571 roku, odgrywała ona rolę ostatniego bastionu chrześcijaństwa na Wschodzie.

Trzon książki Łukasza Burkiewicza stanowi przedstawienie dziejów tego założonego przez krzyżowców Królestwa, ale publikacja jest czymś więcej niż zbiorem faktów z jego historii, obejmującym przestrzeń stu lat, ponieważ zostały one omówione w kontekście wydarzeń w regionie. Opisując historię Cypru, Autor odpowiada na postawione sobie pytania, dotyczące okoliczności, w jakich znalazł się on w rękach króla Anglii Ryszarda Lwie Serce, a później w posiadaniu skompromitowanego bitwą pod Hattin Gwidona z Lusignan; pozycji strategiczno-ekonomicznej wyspy położonej na drodze z Europy na Wschód, na szlaku wiodącym do Ziemi Świętej; roli, jaką odgrywała w organizacji krucjat; możliwości odbudowania przez władców Cypru upadającego Królestwa Jerozolimy. Pyta również, czy utworzenie na Cyprze państwa wzorowanego na feudalnych królestwach Europy Zachodniej spotkało się ze zrozumieniem mieszkańców wyspy oraz jak układały się stosunki między Kościołem łacińskim a miejscowym Kościołem bizantyjskim. Interesuje go, jak monarchowie europejscy postrzegali Królestwo Cypru, jakie były jego relacje z włoskimi republikami kupieckimi oraz jakie miało możliwości obronne.

Wprowadzeniem do przedstawienia historii Cypru w omawianym okresie jest krótka informacja o rodzinie Lusignan, która od 1191 roku panowała na wyspie. Następnie Łukasz Burkiewicz ukazuje proces umacniania się łacińskiego państwa na Cyprze i wzrost znaczenia jego władców. Ważnym osiągnięciem następcy Gwidona, Amalryka I, było koronowanie go w 1197 roku przez cesarza niemieckiego, Henryka VI, na króla Cypru. W 1198 roku dzięki małżeństwu z Izabelą, królową Jerozolimy, Amalryk znów związał rodzinę Lusignan z Ziemią Świętą. Osobne rozdziały pracy poświęcono zagadnieniom dotyczącym ustroju politycznego państwa cypryjskiego wzorowanego na zachodnich monarchiach feudalnych i na Królestwie Jerozolimy, sytuacji społecznej i narodowej oraz stosunkom wyznaniowym na wyspie. Wspomniano również o zbudowanych w tym

czasie miastach, portach i twierdzach. Autor podkreśla, że Cypr w coraz większym stopniu stawał się bazą wypadową dla wypraw krzyżowych. Władcy wyspy wspierali krucjaty, ale ze względu na ograniczone możliwości sami wysyłali na nie niewielkie oddziały.

W przedstawionym w książce stuletnim okresie z dziejów Cypru były też ciężkie chwile, m.in. spłądowanie i zniszczenie kraju przez muzułmanów (1221) czy też trzęsienie ziemi (1222). Niepomyślnie były lata 1229–1243, kiedy miał miejsce konflikt władców wyspy z cesarzem niemieckim Fryderykiem II Hohenstaufem, który rościł sobie pretensje zarówno do Cypru, jak i do Królestwa Jerozolimy.

W 1291 roku upadła Akka. Odtąd wyspa stała się główną siedzibą templariuszy, którzy jednak doprowadzili do konfliktu z jej królem, a nawet uczynili go więźniem zakonu.

Oceniając znaczenie Cypru w XIII wieku, Łukasz Burkiewicz eksponuje jego rolę jako bazy dla krzyżowców, miejsca poboru rekrutów oraz punktu postoju okrętów podążających do Ziemi Świętej. Podkreśla też jego znaczenie gospodarcze – był zapleczem żywnościowym dla Królestwa Jerozolimy i wypraw krzyżowych.

Praca jest bardzo dobrym wprowadzeniem do średniowiecznej historii wyspy. Ze względu na to, że książka liczy 166 stron – jest zarysem (i taki był chyba cel Autora), a nie dogłębnym studium i na pewno wiele podjętych w niej problemów można w przyszłości rozwijać, tym bardziej że średniowieczne dzieje Cypru nie posiadają monografii w języku polskim.

Mam jednak do książki pewne zastrzeżenia. Autor opisuje dość szeroko historię rodziny Lusignan i dzieje Królestwa Jerozolimy przed 1191 rokiem, a prawie zupełnie pomija wydarzenia, które miały miejsce na Cyprze przed jego podbojem przez Ryszarda Lwie Serce. Nie wspomina o istotnych dla omawianego zagadnienia pierwszych kontaktach mieszkańców wyspy z łacinnikami – podczas I krucjaty dostawy zboża z bizantyjskiego Cypru były bardzo ważne dla prowadzenia długotrwałego oblężenia Antiochii i późniejszych działań w Ziemi Świętej. Drugim ważnym epizodem z dziejów kontaktów Cypryjczyków z krzyżowcami niewspomnianym w pracy był najazd Renalda z Châtillon w 1156 roku na wyspę. Frankowie wraz z Ormianami złupili i zniszczyli Cypr, zamordowali wielu jego mieszkańców oraz uprowadzili do niewoli znaczną rzeszę wyspiarzy. Najazd ten miał wpływ na pogorszenie się nastawienia miejscowej ludności wobec przybyszów z Zachodu.

Szkoda, że w książce poświęcono niewiele miejsca związkowi Cypru z jego najbliższym sąsiadem, czyli Królestwem Armenii Cylicyjskiej, które odegrało też pewną rolę w dziejach wypraw krzyżowych. Autor przedstawia wypadki zbrojne krzyżowców do Ziemi Świętej i ich plany po upadku Akki w 1291 roku, pomijając fakt, że właśnie Cylicja stała się ostatnią bazą na kontynencie, z której mogły wyruszyć tam krucjaty. Sprawa jest istotna tym bardziej, że oprócz licznych małżeństw łączących rodziny rządzące w obu państwach od 1342 roku w Armenii panowała dynastia Lusignan.

Autor odchodzi parokrotnie daleko od głównego tematu, jakim jest związek krucjat z Cyprem, np. na s. 21 bardzo dokładnie opisuje obronę Jerozolimy przed Saladynem w 1187 roku.

Zdarzają się też w pracy pewne niefortunne wyrażenia; na s. 20 Autor zlokalizował Hattin nad rzeką Jordan, gdy w rzeczywistości miejscowość ta leży 12 km od jeziora Genezaret, a brak wody w obozie krzyżowców był jedną z przyczyn klęski w bitwie pod Hattin w 1187 roku; na s. 32 w zdaniu „(Ryszard Lwie Serce) doskonale wiedział,

że wyspa powinna pozostać w rękach chrześcijan” – Autor sugeruje, że Izaak Komnen (Bizantyjczyk, uzurpator władający Cyprem) nie był chrześcijaninem. Z kolei na s. 117 pojawia się błąd merytoryczny dotyczący Izabeli z Ibelinu, żony króla Cypru, Hugona II, którą Łukasz Burkiewicz uśmierca w 1264 roku (w rzeczywistości zmarła w 1282 roku), żeby na s. 123 wrócić do prawdziwego biegu wypadków i wskrzesić ją.

Znajdujące się na okładce zdjęcie fortu w porcie Pafos, pochodzącego z czasów Lusignan, któremu obecny wygląd nadano za panowania weneckiego i osmańskiego, może dezorientować Czytelnika. Otwory strzelnicze dla armat widoczne na fotografii nasuwają skojarzenie, że książka dotyczy XVI wieku, a nie XII–XIII stulecia. Podkreślam przy tym równocześnie, że sam Autor umieścił w aneksie do publikacji poprawnie opisane zdjęcia, doskonale ilustrujące obecność łacinników na wyspie. Okładka ta wraz z bardzo ogólnym tytułem, tj.: „Na styku chrześcijaństwa i islamu”, może wprowadzić w błąd kupującego książkę, jeśli nie dostrzeże on zapisanego małymi literami podtytułu informującego o faktycznej treści publikacji: *Krucjaty i Cypr w latach 1191–1291*.

Uważam, że Autor pracy w pełni uzasadnił, dlaczego omawiany przez siebie okres stu lat uznaje za niezwykle ważny w dziejach wyspy. Miało wtedy miejsce wiele wydarzeń o znaczeniu przełomowym dla Cypru, takich jak: opanowanie go przez władców z Europy Zachodniej, wprowadzenie zachodnioeuropejskich stosunków feudalnych, Kościoła łacińskiego i kultury zachodniej. Styl wypowiedzi poza nielicznymi potknięciami jest jasny, a przejrzysta kompozycja książki sprawia, że jej lektura jest przyjemna. Polecam czytelnikom publikację Łukasza Burkiewicza.

Maciej Janik